

Мося', І., (orcid.org/0000-0001-7641-3352) Самоосвіта викладача фахового коледжу: теоретичний аспект. Актуальні проблеми вищої професійної освіти: тези доповідей XIII Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 24 квітня 2025 р.) / [ред. кол.: Е.В.Лузік, Г.В. Селезень та ін.]; Державний університет «Київський авіаційний інститут». –К.: ДУ КАІ, 2025. С.40-44.

САМООСВІТА ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ірина Мося',
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу фахової передвищої освіти
Інституту професійної освіти НАПН України

Анотація. У статті розкрито основні фактори, чинники вмотивованої, цілеспрямованої, планомірної і безперервної самоосвіти викладачів фахового коледжу, а саме: щоденна робота з інформацією; творче освітнє середовище коледжу; методика самоосвіти; конкуренція в педагогічному колективі.

Ключові слова: викладач фахового коледжу, самоосвіта, освітнє середовище, педагогічний колектив, фактори, чинники.

SELF-EDUCATION OF A VOCATIONAL COLLEGE TEACHER: THEORETICAL ASPECT

Irina Mosya,
Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Research Fellow of the Department of Vocational Pre-Higher Education,
Institute of Professional Education of
the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Abstract. The article reveals the main factors, factors of motivated, purposeful, systematic and continuous self-education of teachers of a professional college, namely: daily work with information; creative educational environment of the college; self-education methodology; competition in the teaching staff.

Keywords: vocational college teacher, self-education, educational environment, teaching staff, factors.

Збірник матеріалів додаю

Мося' І. Особливості застосування технології проєктного навчання у професійному розвитку викладачів фахових коледжів. Інноваційна професійна освіта, 1(22), 173-182.

Ірина Мося,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу фахової передвищої освіти
Інституту професійної освіти НАПН України,
<https://orcid.org/0000-0001-7641-3352>
e-mail: mosyaira@ukr.net

Анотація. У статті визначаються особливості, характерні риси, умови застосування методу проєктів у розвитку професійної компетентності викладачів фахового коледжу. Запропоновано структуру технології проєктного навчання, що складається з трьох стадій (запуск проєкту; виконання; захист) та дев'яти етапів, які відображають складники реальної дослідницької діяльності. Зроблено висновок про доцільність організації тренінгових занять для розвитку у викладачів інноваційних знань, умінь, навичок.

Ключові слова: технологія проєктного навчання, викладач, фаховий коледж, освітній процес, проєкт, професійна компетентність.

Features of the application of project-based learning technology in the professional development of teachers of professional colleges.

Abstract. The article defines the features, characteristics, and conditions for applying the project method in the development of professional competence of teachers of a vocational college. The structure of the project learning technology is proposed, consisting of three stages (project launch; implementation; defense) and nine stages that reflect the components of real research activities. The conclusion is made about the feasibility of organizing training sessions for the development of innovative knowledge, skills, and abilities among teachers.

Keywords: project learning technology, teacher, vocational college, educational process, project, professional competence.

САМООСВІТА ВИКЛАДАЧА ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Загально-цивілізаційні трансформації докорінно змінюють усі галузі людської діяльності і, насамперед – освіту. Затвердження принципів діалогічності освітнього процесу, толерантності, рівноправності його учасників усуває монополію на істину, відкриває шлях до взаємного збагачення суб'єктів педагогічної взаємодії. Природно, саме життя ставить нові вимоги до педагога, до його інтелектуального потенціалу, можливостей продуктивно здійснювати компетентнісно-орієнтоване навчання. Він має постійно вдосконалюватися,

опановувати новітні професійні уміння і навички, системно розвивати здатності бути наставником, помічником, тьютором майбутніх фахівців.

Мета дослідження – висвітлити основні фактори та умови організації безперервної самоосвіти викладача фахового коледжу.

В «Енциклопедії освіти» М. Солдатенко визначає самоосвіту як результат і процес самостійного набуття людиною певних знань, необхідних для задоволення різнобічних, зокрема професійних потреб та пізнавальних інтересів суб'єкта пізнання; це вид пізнавальної діяльності, спрямований на самостійне засвоєння, осмислення особою нових теоретичних знань, опанування відповідними уміннями і навичками професійного саморозвитку [3, с. 896-897]. Відтак, самоосвіта викладача фахового коледжу – це цілеспрямована самостійна, добровільна діяльність педагогічного працівника щодо вдосконалення розумових здібностей, розвитку культури розумової праці, активного набуття нових знань та їх творчого застосування у професійній діяльності.

Утім, з іншого боку самоосвітня діяльність викладача має розглядатися і як керований адміністрацією фахового коледжу процес інтелектуального зростання педагогічного працівника. Мається на увазі підхід, за якого засоби та інструменти формальної, неформальної та інформальної освіти в освітньому середовищі коледжу утворюють дієву систему безперервного особистісно-професійного розвитку педагогічних працівників, коли планування, організація і контроль підвищення кваліфікації, вдосконалення педагогічної діяльності викладачів є актуальною темою обговорення на засіданнях педагогічних рад.

Виділяють такі важливі «елементи» [1] самоосвіти, сформованість яких гарантує досягнення запланованих результатів: *цілісний емоційно-особистісний апарат* (потреба у самовдосконаленні, сформовані мотиви особистісного зростання, пізнавальні інтереси, емоційно-вольовий механізм, інтелектуальні здібності); *система знань, умінь і навичок із самоосвіти, яку засвоює особистість* (повнота сформованості системи наукових понять у певній галузі, взаємозв'язків між ними, уміння співвідносити наукові поняття з практичною

реальністю, розуміння відносності знань і необхідності їх безперервного уточнення тощо); уміння та навички грамотно працювати з основними джерелами соціальної інформації – книгами (зокрема електронними), бібліографічними системами, бібліографічними системами, базами даних в мережі Інтернет; уміння вільно орієнтуватися у великих обсягах інформації, вибирати основне, фіксувати найбільш важливі моменти тощо; система організаційно-управлінських умінь і навичок (створювати плани, програми самоосвіти; ставити посилені завдання самостійного опанування знань; вміло розподіляти бюджет часу, створювати для себе сприятливі умови для продуктивної пізнавальної діяльності, здійснювати постійний самоконтроль, самооцінку результатів і характеру самоосвітньої діяльності тощо) [1; 2].

Самоосвіта як самокерована педагогом діяльність щодо засвоєння, поглиблення, оновлення, поширення знань і, водночас, керований адміністрацією коледжу процес професійного зростання викладачів має здійснюватися з урахуванням певних вимог. В. Ільчук, акцентуючи увагу на тому, що ефективність самоосвіти залежить не лише від бажань-інтересів викладача, а й від усієї системи підготовки фахівців у коледжі, виокремлює такі основні вимоги [4]: *у сфері організації самоосвіти* (педагогічне керівництво з боку адміністрації; постійне, неперервне здійснення; контроль і самоконтроль результатів та процесу самоосвіти; науково-методичний супровід, надання викладачеві допомоги в організації самоосвітньої діяльності; стимулювання (моральне і матеріальне) самоосвіти; необхідне матеріально-технічне забезпечення самоосвіти, створення в закладі освіти необхідних морально-психологічних умов для самоосвітньої діяльності); *в галузі змісту самоосвіти* (врахування індивідуальних особливостей викладача, рівня його професіоналізму, педагогічного досвіду; систематична корекція плану самоосвіти залежно від зміни умов; орієнтація на систематичне оновлення знань, удосконалення творчих умінь, навичок аналітичного мислення, комунікування, здатностей інноваційної діяльності); *у методиці самоосвіти* (озброєння викладачів сучасними, науково обґрунтованими й апробованими,

багатоваріантними програмами самоосвіти з урахуванням різного рівня підготовки; оволодіння викладачами передовими прийомами й методами самоосвіти; самостійне вивчення спеціальної, психологічної та педагогічної літератури з використанням технології раціонального читання, самоорганізація життя і діяльності на основі наукової організації праці; самостійне дослідження актуальних питань вдосконалення навчально-виховного процесу; самостійне виконання вправ з опрацювання елементів педагогічної техніки та ін., а також надання викладачам допомоги в пізнанні й оцінюванні самих себе, в організації всієї роботи щодо самоосвіти).

Які ж основні фактори, чинники вмотивованої, цілеспрямованої, планомірної і безперервної самоосвіти викладачів фахового коледжу? Насамперед – це *щоденна робота з інформацією*. Викладач, готуючись до навчальних занять, до обговорення освітніх проблем на зібраннях педагогічних працівників, до консультування студентів-учасників олімпіад, конкурсів, чи інших освітніх заходів, постійно знайомиться з новітньою інформацією. Зокрема, цьому сприяють і можливості Інтернет: народилася принципово нова форма самоосвіти з використанням мережі – інтернет-самоосвіта [1]. Педагог усвідомлює, що є певний «розрив» між тим, що він знає в певній галузі, і тим, що нині напрацьовано наукою. Потреба подолати цю суперечність і є тим чинником, який спонукає викладача сумлінно, щоденно займатися самоосвітньою діяльністю.

Самоосвітній діяльності викладачів сприяє *творче освітнє середовище* коледжу – сукупність умов, що впливають на розвиток творчих здібностей, пізнавальних потреб, інтересів, свідомості особистості кожного учасника освітнього процесу. Соціальне та просторово-предметне оточення особи в коледжі (як педагогічного працівника, так і студента) сприяє продуктивній самоосвіті за умови, що воно відповідає таким вимогам: здатність усіх освітніх структур коледжу бути гнучкими, динамічними, змінювати свою тактику і стратегію дій і заходів залежно від умов функціонування суспільства, змін освітнього середовища, потреб особистості кожного педагогічного працівника;

відкритість педагогічної системи коледжу, коли всі суб'єкти освітнього процесу беруть участь в управлінні, життєдіяльності коледжу. Натомість варто пам'ятати, що таке розвивальне освітнє середовище не створюється «для викладачів»: творча атмосфера, довірливі, толерантні відносини в колективі, сприятливий психологічний клімат створюється кожним педагогічним працівником. Для цього психологи [2] радять розпочинати робочий день бадьорим; демонструвати відмінний настрій; мати запас власних ідей і пропозицій щодо виконання педагогічних завдань; організація і планування власного часу – чергування напруженої діяльності та відпочинку.

Ще одним, не менш важливим, фактором продуктивної самоосвіти викладача називають *конкуренцію в педагогічному колективі* [5]. Ще донедавна в педагогічній теорії і практиці конкуренція пов'язувалася з гаслом «Людина людині – вовк». Нині на конкуренцію в команді, на конкурентоспроможність особистості погляди дещо змінилися, хоч і нині існує суперечність думок учених на зміст цього поняття. Розуміючи конкуренцію як змагальність, суперництво між окремими суб'єктами освітнього процесу, зауважимо: *здорова конкуренція* є одним із потужних стимулів самоосвітньої діяльності викладача, якщо наявними є: *предмет конкуренції* (підвищення в посаді, присвоєння педагогічного звання, участь у Всеукраїнському конкурсі «Педагогічний ОСКАР-2024», викладацький рейтинг тощо); *мотивація*, яка виникає на основі цікавого, значущого для педагогічних працівників предмета конкуренції; *конфлікти* як зіткнення поглядів, інтересів, прагнень учасників змагання є природним соціальним явищем, яке може бути дієвим чинником самовдосконалення, самоосвіти викладачів при конструктивному розв'язанні проблемних ситуацій, при виборі психологічно правильних стратегій поведінки.

Перспективи подальших наукових пошуків будуть присвячені розробленню дієвої системи професійного розвитку педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти.

Список використаної літератури

1. Buriak, V. (2002). Umovy ta zasoby samoosvity studentiv. Vyshcha shkola, (6), 18–29.
2. Hurllyeva, T. (n.d.). Shchob panuvala tvorcha atmosfera. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/138260>
3. АПН України. (2021). Енциклопедія освіти (2-ге вид., допов. та перероб.; В. Г. Кремень, Голов. ред.). Київ: Юрінком Інтер.
4. Ільчук, В. В. (2016). Педагогічні умови професійного саморозвитку викладачів фахових дисциплін у вищих аграрних навчальних закладах (Кандидатська дисертація). Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.
5. Овчаров, А. О. (2012). Конкурентноздатність вчителя як наслідок соціально-психологічних впливів в освітньому середовищі. Вісник психології і педагогіки, [Електронний ресурс] : Збірник наук. Праць. Випуск 9. К., 2012. URL:: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_9